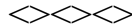

igyekezett.

S jóllehet Oxendiusz halála óta a magyar-örmények egyházilag - miután a görgényi püspökválasztó gyűlés Rómára bízta az új örmény püspök kinevezését - ideiglenesen az erdélyi püspök joghatósága alá kerültek, máig sem szűntek meg sajátírítású püspöki székek betöltését szorgalmazni.

Városalapító főpásztoruk dicső emlékére pedig, és ezzel a betelepülés megörökítésére az utókor Szamosújvárott szobrot készül állítani.

(*folytatjuk*) (Az "Arménia" 1913-as évfolyamából)

A természetes ásványvizek hasznosításának története Magyarországon

(*Elhangzott a Fővárosi Örmény Klubban 1999. január 21-én*)

Az ősi kultúrnépek fürdése gyakran a vallási kultusz része volt, de felismerték és értékelték a vizek gyógyító hatását is. Tudjuk, hogy egyes, főként szénsavtartalmú vizeket gyógyulás céljából ittak.

Történeti szempontból nézve nincs konkrét határvonal a gyógyvizek és az ásványvizek között. E vizek szétválása Magyarországon csak a XIX. század második felében kezdődött el és csupán az 1929. évi XVI. "Fürdőtörvény" határozta el véglegesen egymástól a gyógy- és ásványvizeket, és csak az 1986-ban kiadott egészségügyi minisztériumi rendelet tett különbséget az ásványvizek belső és külső felhasználása között.

Az 1929-es fürdőtörvény szerint az "ásványvíz az a víz, amelynek a rendes víztől eltérő vegyi összetétele, fizikai tulajdonsága és geológiai eredete van, és amely ennek következtében fokozottan üdítő, vagy az emberi szervezet életműködését előmozdító hatású.

A gyógyvíz az az ásványvíz, amelynek vegyi összetételénél vagy fizikai tulajdonságánál fogva gyógyhatása van.

Forgalomba hozni csak olyan ásványvizet (...) szabad, amelynek forgalomba hozatalát a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter megengedte.

A víznek ásványvízként vagy gyógyvízként való megnevezését a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter engedélyezi."

Magyarországon az ásványvizet először a kelták, majd fejlett építészeti megoldásokkal a rómaiak hasznosították. (Budapest északi részén a romjaiban meglévő, egykor virágzó fürdőváros, Aquincum, amely a főváros III. kerületének része, tanúskodik erről.)

Nagy hatással volt a fürdőkultúrára a 150 éves török uralom (erre utalnak a máig is meglévő török eredetű budai fürdők), de befolyással volt a finn, a balti népek és az orosz fürdőkultúra is a hazai fürdőzésre. Ennek korai emléke a visegrádi reneszánsz stílusú királyi palota XV. századi szaunája.

Mint látható, a fürdőzés volt az ásványvíz-hasznosítás egyik módja, de a római vízhasznosításnak a világon több helyen még ma is látható monumentális emlékei, az aquaeductusok, a hazai emlékek sorában a nagyszerű forrás-foglalások muzeális maradványai (Aquincumi Múzeum) mind azt bizonyítják, hogy a forrás- és hévizek szorosan kapcsolódtak a római polgár napi életéhez.

A gyógyvizekről már Hippokratész is említést tesz (Kr.e. 470-377). Ő volt az első, aki a vizeket osztályozta (meleg - hideg; tiszta - zavaros; eső- és hóeredetű; forrás- és tengeri vizek).

A történelmi Magyarországon Georgius Wernher 1549-ben írott munkája* volt az, amely elsőként ismertette a hazai hőforrásokat és filrdőket, külön említve a hidegvizű gyógyforrásokat. Könyvében utal a gyógyvizek fogyasztására is, ami azt jelenti, hogy Magyarországon már a XV – XVI. században elsősorban gyógyulásuk érdekében isszák a betegek az ásványvizet. Ebből a korból származó metszeteken ivó jeleneteket is látunk. (Ilyen pl. a magyarországi születésű nürnbergi Albrecht Dürer *Férfifürdő* című rézmetszete.) Wernher elsőként ismertette a magyarországi hőforrásokat, így Budát, Esztergomot, Pöstyént, Selmechányát, a Szepességet, stb... (utóbbiak 1920 óta Csehszlovákiához, jelenleg Szlovákiához tartoznak).

Említenünk kell Paracelsus munkásságát, aki járt Magyarországon és jelentős hatása volt a magyarországi kémia, ezen belül a gyógyvízelemzés fejlődésére.

Az első hazai vízelemzések a XVIII. század elején készültek, amikor Mária Terézia elrendelte 1763-ban a vizek vizsgálatát és kötelezte a magyarországi megyék, városok orvosait, hogy írják össze az ásványvizeket, vegyelemezék, állapítsák meg gyógyhatásukat.

Az első, többé-kevésbé korszerű analízist Stocker Lőrinc, Buda város fizikusa készítette a budai ásványvizekről 1721-ben. (Ekkoriban a Duna két partján álló város, Buda és Pest még nem egyesült - erre csak 1873-ban került sor.) Stocker készítette az első budai fürdőkalauzt.

Fontos megemlíteni Torkos Jusztus Jánost, aki Pozsony** város főorvosa volt és jól felszerelt laboratóriumában már igen pontos analíziseket készített.

Talán ebben az időszakban foglalkoztak legtöbbet ásványvizeinkkel; orvosok és vegyészek egyaránt feladatuknak tartották az ásványvizek hasznosítását és keresték a vizek gyógyító hatását. Sajnos, számos forrás, amely híressé tette a hazai fürdőzést és ásványvízkultúrát, olyan területeken található, amelyek azóta nem tartoznak Magyarországhoz, hiszen elsősorban Erdély és a Felvidék*** ásványvizei képezték vizsgálat tárgyát. A vizsgálatok, elemzések kisebbik része a budai vizekre vonatkozott, és néhány, ma is ismert ásványvízre, mint pl. a balfi víz. (Balf az osztrák határ közvetlen közelében fekvő, gyógyfürdőjéről és ásványvizéről a római kor óta ismert település.)

A XVIII-XIX. században Kitaibel Pál (1757 -1817) professzor elsőként vizsgálta az ásványvíz környezetének földrajzi, kőzettani, stb. tulajdonságait, ezután következett a víz fizikai sajátosságainak vizsgálata (szín, átlátszóság, hőfok, fajsúly, szag, íz). Kitaibel ismerte fel elsőként a geológia, kémia és balneológia szoros egységét.

Az 1820-as évektől kezdve Priessnitz és Kneipp hatására Magyarországon is *divattá* válik, hogy a vizet gyógyászati célra felhasználják.

A XIX. század első felében megszületett a Magyar Tudományos Akadémia, amely a magyarországi ásvány- és gyógyvizek hasznosítására pályázatot hirdetett. Ezt Török József nyerte meg 1859-ben kiadott „*A két magyar haza elsőrangú gyógyvizei és fürdőintézetei*” című összefoglaló értekezésével. Azon túl, hogy csoportosítva leírja a Magyarországon és Erdélyben található ásványvizek összetételét, a felhasználásra is javaslatot tesz. A munka komoly értéke, hogy ásványvizeink bibliográfiáját - a magyar és idegen nyelven írott műveket egyaránt - tartalmazza a könyv.

Chyzel Kornél 1886-ban monográfikus feldolgozásai mellett elkészítette "Magyarország gyógyvizeinek és ásványvizeinek térképé"-t, amely 300-nál is több lelőhelyet ismertet.

A vízelemzéseket végző vegyészek közül meg kell említenünk Than Károlyt, Hankó Vilmost, Weszelszky Gyulát és Lengyel Bélát. Ez utóbbi irányította a hazai és import ásványvizek

ellenőrző vizsgálatát végző elemző-állomást.

Az 1900-as évek elejével kapcsolatban a fürdőhelyekhez kötött ásványvíz-fogyasztásról kell beszélnünk, hiszen Magyarország a fürdőhelyek országa volt. 1911-ben a "Magyar Fürdőkalauz" 86 olyan helyet említ, amelyeknek ásványvizét itták is.

Ekkoriban a világhírű Saxlehner-féle *Hunyadi János keserűvízből*, amelyet a kor legnevesebb vegyészei (a német Liebig, Bunsen, Mohr, Fresenius és a magyar Balló) elemeztek - a feljegyzések szerint - évente 13 - 15 millió liternyi exportáltak. Amerikától Japánig, az akkori idők legmodernebb gépeivel palackozva.

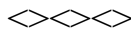
Különleges helyet foglal el az ásvány- és gyógyvízfeltárás történetében a Budapest pesti oldalán folytatott, kilenc és fél évig tartó városligeti fúrás, amely Zsigmondy Vilmos nevéhez fűződik. A 970 és fél méter mély kút akkoriban Európa második legmélyebb kútja volt, amelynek percenkénti 500 literes vízhozama (74 Celsius-fokos hőjével) szenzációnak számított. Erre a vízbázisra települt 1913-ban az ország egyik legszebb fürdője, a Széchenyi. Az 1938-ban fúrt, 1256 méter mély Szent István-kút már percenként 4 ezer literes hozamot biztosított 77 Celsius-fokos vízből, s ezzel a gyógyvízzel a környezetében lévő gyógyfürdők távvezetékes hévízellátását is biztosította.

dr. Borszéki Béla

* "Hypomnematation de admirandis Hungariae aquis Basiliae" -1551 Vienna

** Pozsony *(németül Presburg) magyar királyi koronázó város volt, mai neve Bratislava, Szlovákia fővárosa*

*** Az első világháború utáni *trianoni békeszerződés Romániának, illetve Csehszlovákiának juttatta.*

Elődeink történetéből.

Az „Ellenzék” tudósítója kérdést intézett *Issekutz Viktor dr.* erzsébetvárosi ügyvédhez, az erdélyi örménység egyik vezéregyéniségéhez, aki a következő nyilatkozatban utasítja vissza a románok nyilvánvaló tendenciájú próbálkozásait:

„Másfélszázad óta hő vágya az erdélyi örmény katolikusoknak az örmény püspökség visszaállítása, hogy a jövő számára biztosíthassa össz örökségének, az örmény rítusnak fennmaradását. Most e vágya teljesebbé megy ... Miért állítják ma vissza az örmény püspökséget? Azért, hogy a magyarságot gyengítsék, hogy az örmény katolikusokat a magyarság testéből kiszakítsák és elnemzetlenítsék. Az örmény katolikus püspökség joghatósága alá tartozó örmény katolikusokat az államhatalom örmény nemzetiségűnek fogja tekinteni, s e ténynek minden következményét szigorúan keresztül is viszi.

Kívánni fogja, hogy az örmény katolikusok, kiknek anyanyelve, kultúrája, szokása, erkölcsi felfogása, érzelme, szóval mindazok a tényezők, amelyek a nemzeti hovatartozandóság tekintetében döntő tényezőkként szerepelnek, magyarok s ennél fogva a magyar nemzet részesei, gyermekeiket örmény és román nyelvű iskolákban taníttassák, mint ahogyan e követelményt a zsidósággal szemben már fel is állították. Követelni fogja, hogy az örmény katolikusok magukat minden magyar nemzeti szervezettől távoldartva, örmény nemzeti alapon szervezkezdjenek.